

JANKO TROŠT

Ustanovitelj ribniškega in idrijskega muzeja

Strokovni članek | 1.04

Izveček: V prispevku avtorica predstavi Janka Trošta, dolgoletnega ravnatelja in učitelja ribniške meščanske šole, ustanovitelja muzejev v Ribnici in Idriji, zborovodjo in zgodbarja, človeka, ki se je ukvarjal tudi z raziskovanjem, topografijo, slikarstvom in lutkarstvom. Janko Trošt je bil prvi, ki je strokovno opredelil prostor in panoge ribniške suhe robe. Bil je tudi poverjenik Zavoda za zaščito kulturnih spomenikov Slovenije, tako na ribniško-kočevskem kot idrijskem območju. Pri svojem delu, povezanem s kulturno dediščino, je tesno sodeloval z etnologoma Borisom Orlom in Nikom Kuretom. Troštove ideje in pogledi, ki jih razbiramo iz ohranjenih virov, so še danes aktualni. Zaradi svojega pedagoškega znanja je ljudem znal približati vse, česar se je lotil. Zato ni čudno, da številne vsebine, ki jih je zasnoval pred več kot 50 leti, še vedno živijo, med njimi tudi oba muzeja, Mestni muzej Idrija in Muzej Ribnica.

Ključne besede: Janko Trošt, suha roba, lutkarstvo, topografija, rokodelstvo, spominkarstvo, karikatura, pedagogika, Kočevje, Idrija, Ribnica, muzej, lokalna identiteta, etnologija

Abstract: The article focuses on Janko Trošt, a longtime principal of and teacher at the middle school in Ribnica; the founder of the museums in Ribnica and Idrija; a choirmaster; and a story-teller. In addition to these pursuits, he was also interested in research, topography, painting, and puppetry. Trošt was the first to define the various types of woodenware and their extent. He was a trustee of the Institute for the Protection of Cultural Monuments in Slovenia, both in the wider regions of Ribnica and Kočevje, and of Idrija. When working on issues related to cultural heritage, he closely cooperated with ethnologists Boris Orel and Niko Kuret. The ideas and views of Janko Trošt, which can be gleaned from the still-preserved sources, are still valid today. Due to his pedagogical expertise, he was capable of presenting everything he undertook to the people around him. It is therefore hardly surprising that many contents he designed over five decades ago are still relevant and very much alive today; among them are the Idrija Municipal Museum and the Museum of Ribnica.

Key Words: Janko Trošt, woodenware, puppetry, topography, handicraft, souvenir production, caricature, pedagogy, Kočevje, Idrija, Ribnica, museum, local identity, ethnology

Družina

Rozaliji (roj. Premrl) in Ivu Troštu se je 20. januarja 1894 v Razdrtem pri Postojni rodil četrti otrok in drugi sin, Janko Janez Zlatoust.

Ivo Trošt je v Razdrtem 15 let služboval kot učitelj, tam je spoznal Rozalijo, se z njo poročil in ustvaril družino. Ko je bilo Janku sedem let, so se preselili v Tomišelj, kjer je oče dobil službo nadučitelja. Nekaj let po selitvi je Rozalija umrla, Ivo pa se je drugič poročil z Alojzijo Caharijo. Z njo ni imel otrok.

Ivo Trošt je večji del svojega življenja posvetil učiteljskemu poklicu in literarnemu ustvarjanju, objavil je okrog 300 leposlovnih prispevkov. Ukvarjal se je tudi z glasbo, vodil je cerkvene in posvetne pevske zборе. Sodeloval je pri humanitarnih in naravoslovnih društvih ter sokolski organizaciji. Pod njegovim vodstvom sta nastali tudi podružnici kmetijskega in sadjarskega društva v Tomišlju. Poleg tega je v časopisu *Učiteljski tovariš* objavljal strokovne prispevke o vprašanih učiteljskega poklica in vzgojnih metodah. Nekateri od teh prispevkov so bili uvrščeni tudi v šolske čitanke (Bajc 1992: 6). Iz Jankove življenjske zgodbe lahko sklepamo, da mu je bil oče pomemben vzornik; ne le da je nosil njegovo ime (v dokumentih in osebni korespondenci se

je podpisoval tudi kot Janez ali Ivan), ampak je tudi edini od otrok šel po njegovih stopinjah ter se uveljavil kot učitelj in ustvarjalec.

Janko Trošt od leta 1920 do leta 1946: pedagog, topograf, lutkar, karikaturist

Janko Trošt je svoje prvo znanje pridobival v Tomišlju, kjer je obiskoval ljudsko osnovno šolo, deško osemrazrednico. Učiteljsiše je obiskoval v Ljubljani. Prvo učiteljsko službo je dobil v Šmihelu pri Novem mestu, drugo v Loškem Potoku. Leta 1915 je bil vpoklican v vojsko. V korespondenci iz družinskega arhiva je čutiti skrb brata Vladimirja, ko mačehi, ki so jo otroci klicali mama, piše: »Kako se kaj brata čutita v cesarskih suknhah? Meni je Milo pisal, pa samo karto, da je bil doma za vse sveti. Tudi Janko mi nič ne piše. [...] 20. december 1915« (DATK).

Po koncu vojne, v letih 1919 in 1920, je bival v Mariboru, tam je delal kot učitelj na državni dvorazredni trgovski šoli in opravil usposabljanje za meščanskošolskega učitelja na pedagoškem tečaju za meščanske šole.

Leta 1920 je bil kot strokovni učitelj III. strokovne skupine poslan na ribniško meščansko šolo. Mnogi učenci se ga spominjajo kot strogega, a dobrega učitelja. »Zaradi njegove

* Marina Gradišnik, mag. zgod., višja kustodinja, Muzej Ribnica, Cesta na Ugar 6, 1310 Ribnica; marina.gradisnik@guest.arnes.si.

strogosti, doslednosti, vzgojiteljske in pedagoške vneme se je njegovim učencem dolga leta potem, ko jih ni več učil, sanjalo o Janku Troštu« (Sattler 1970: 5).

Kot napreden meščanski učitelj je v Ribnici hitro našel družbo ribniških *kapišonov*,¹ katerih dogodivščine je z zanimanjem spremljal. Prek njih je verjetno spoznal tudi intelektualce, ki so v mesto prihajali na obisk k prijateljem, in domačine, kot so bili dr. Ivan Prijatelj, dr. Matevž Šmalc, dr. Anton Debeljak in drugi. V starosti se je z nostalgijo spominjal minulih dni: »Zanimivi so bili časi, bogati in enkratni, če se spomnim, ko si se lahko videval in se pogovarjal z dr. Prijateljem, dr. Debeljakom, pesnikom Župančičem, notarjem Grobelnikom, Šmalcem in tako naprej« (Sattler 1970: 5).

Na meščanski šoli v Ribnici je poučeval risanje, petje, računstvo, (opisno) geometrijo, geometrijsko risanje, geometrijo z geometrijskim in tehničnim risanjem, prostoročno risanje, lepomis, leposlovje, državljanske dolžnosti z osnovami zakonodaje, deška ročna dela, zemljepis, botaniko in zoologijo (Ivanec 2006: 188).

Med področji njegovega zanimanja je bila tudi topografija, saj je v času svojega službovanja v Ribnici izdelal kar dva zemljevida, ki sta se v šoli uporabljala pri pouku zemljepisa. Že kmalu po začetku svojega službovanja je pripravil načrte za zemljevid sreza Kočevje (1:50.000), ki je leta 1924 dobil potrditev ministrstva za prosveto in se je od leta 1928 uporabljal kot učni pripomoček. Zemljevid je izdal kočevski srez. Drugi zemljevid, zemljevid kočevskega okraja (1:50.000), je ministrstvo odobrilo leta 1937, Janko Trošt pa ga je dve leti pozneje izdal v samozaložbi.

Že kmalu po prihodu v Ribnico se je angažiral tudi v lutkarstvu. Leta 1927 je pripravil vse potrebno za vzpostavitev lutkovnega gledališča meščanske šole. Izdelal je oder, vso scenografijo in lutke za predstave oziroma so to naredili njegovi učenci pri ročnih delih. V šolski kroniki beremo: »22. januarja 1928 je bilo otvorjeno marionetno gledališče, ki je priredilo nekaj dobro uspešnih predstav. Igralo je učiteljstvo in nekaj gospic – tržank. [...] Oder sta napravila Trošt in Rožman, lutke Trošt. Les so dali tukajšnji lesni trgovci brezplačno. Lutke so oblekle učiteljice in ribniške dame« (ZAL 1927/28).

Lutkovno gledališče je redni program uprizarjalo doma in tudi na gostovanjih, na primer na Ljubljanskem velesejmu leta 1929, na katerem so se predstavljale meščanske šole iz vse Slovenije. Ribniška šola se je v čast desetletnice svojega obstoja predstavila še posebej svečano: »Ob tej priliki je nastopalo tudi lutkovno gledališče, kjer so trikrat odigrali igro 'Razbojnik Moroz', ki jo je po Tolovaju Mataju zapisal Miran Jarc nalašč za ribniško šolo« (ZAL 1928/29). S to igro, ki so jo igrali v ribniškem narečju, so nastopali tudi po drugih šolah, med drugim leta 1932 na meščanski šoli v Idriji.²

1 Z izrazom *kapišon* so v Ribnici imenovali ribniške *purgarje* (meščane oziroma tržane). Izraz je značilen le za Ribnico. Po pripovedovanju naj bi bil izpeljanka italijanske besede *capisco* (razumem) in naj bi označevala razumnika.

2 *Učiteljski tovariš* je leta 1932 (v št. 5) navajal: »9. februarja bo odhajala meščanska šola v Idriji lutkovno burko: 'Razbojnik Moroz' v ribniškem narečju« (Spletni vir 1).

Oder in ves inventar lutkovnega gledališča so leta 1943, ob umiku iz Ribnice, odpeljali Italijani, ohranjen je le na dveh fotografijah.

Anton Mervič, prvi ravnatelj ribniške meščanske šole, je svoje ravnateljstvo zaključil 23. septembra 1930. Nasledil ga je Janko Trošt. To je bil verjetno vrhunec njegove profesionalne kariere. Kljub temu pa je še vedno poučeval.

Konec 20. let in 30. leta 20. stoletja so bila obdobje Troštovega največjega ustvarjalnega zagona. Zdi se, da je takrat zastavil vse stvari, ki jih je uresničil v 50. in 60. letih. Med letoma 1929 in 1932 so nastale tudi njegove najbolj znane karikature: *Ribniški kapišoni v domačem parlamentu*, *Ribniški jagri*, *Deputacija kruha, drv in zdravja*, *Flajštanje v Ribnici* in *Tu pregajnejne iz krize u Ribenci*.

Kakšen status oziroma veljavo je imel Trošt v kraju, lahko sklepamo tudi po tem, da je bil v *Ilustriranem Slovincu*, izdanem leta 1931 in posvečenem Ribnici, izpostavljen kot »ravnatelj ribniške meščanske šole, priljubljen karikaturist in vnet lutkar, ki izdeluje sam lutke za svoje marionetno gledališče v meščanski šoli« (Skubic 1931: 395). Časopis je objavil tudi vse njegove do takrat ustvarjene karikature.

V 30. letih je objavljaval avtorske prispevke v mladinskem listu *Razori*. V njem je v več zaporednih prispevkih leta 1933 do potankosti opisal lutkovni oder in izdelavo lutk. O zgodovini jaslic na Slovenskem in načrtih za izdelavo figur pa lahko beremo v prispevku *Nekaj za Božič*, ki ga je za *Razore* pripravil leta 1939 (Trošt 1939: 77–80). Leta 1935 je tam objavil tudi zgodbo *Bajtarske*, ki govori o prigodah prebivalcev Bajt, malih vasic na skrajni jugozahodni meji tedanjega kočevskega sreza (Trošt 1935: 182). Ta zgodba pa ni Troštov edini znani in ohranjeni poskus literarnega ustvarjanja. Dobrih 70 let pozneje je bil odkrit prepis zgodb o Ribnici in Ribničanih, ki jih je iz Troštovega rokopisa prepisal Tone Petek, leta 2012 pa so izšle v samostojni publikaciji *O Ribnici in Ribničanih: zapisi Janka Trošta*. Iz teh zapisov je razviden Troštov smisel za detajle in humor. Literarno nadarjenost je morda prevzel od očeta, a očitno ni bil tako samozavesten, da bi samostojno ustvarjal in več objavljaval.

Trošt je leta 1934 opravil etnografski tečaj državnega muzeja³ v Ljubljani, po vojni, leta 1948, pa še konservatorski tečaj.

Med vojno je ribniška meščanska šola gorela in takrat je bilo poleg inventarja in šolske knjižnice uničenih še mnogo dragocenih stvari, ki jih je Trošt zbiral v letih svojega delovanja v Ribnici. Če verjamemo dr. Niku Kuretu, ki je besedilo o Janku Troštu spisal za *Slovenski biografski leksikon* (1980), je takrat zgorelo več kot 600 Troštovih risb ljudskih okraskov na lesu, kovinah, pohištvu in stavbah. Hkrati so bile uničene serije slik, ki jih je za ribniško meščansko šolo ustvaril France Mihelič.⁴ Trošt je izdelal njihove kopije in po njih upodabljal Ribničana Urbana na svojih – značilnih predvsem po vojni – v les žganih in barvanih umetninah, ki še danes krasijo marsikateri dom.

Ko Trošt ni poučeval, slikal ali pisal, se je s prijatelji rad spuščal po belih strmih okoliških hribov ali celo z višje le-

3 Gre za Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani.

4 France Mihelič je bil Troštov učenec v Ribnici in tudi prijatelj.

Ribniški kapišoni v domačem parlamentu, 1927, tempera, papir.

Vir: Fototeka Muzeja Ribnica, izvirnik v zasebni lasti.

žechih ledenikov. Iz ohranjenega fotografskega gradiva lahko razberemo, da je smučal z dr. Janezom Oražmom in zakoncema Schweiger ter s šolskima kolegoma Janezom Debeljakom (Kramarčkom) in Antonom Majnikom. Da ga v hribe ni vleklo le smučanje, nam dokazujeta tudi njegovo članstvo in izvolitev med odbornike ribniške podružnice Slovenskega planinskega društva. Bil je tudi ljubitelj podzemlja in leta 1957 eden od pobudnikov za ustanovitev ribniške jamarске sekcije v Društvu za raziskovanje jam Slovenije.⁵ Ob vsem naštetem omenimo še 17-letno vodenje ribniškega sokolskega pevskega zbora in prirejanje njegovih koncertov. Veliko prostega časa je porabil za to, da je prehodil, prekolesaril ali s svojim motorjem DKW prevozil Ribniško in Dobropoljsko dolino, Bloke, Loški Potok in Kočevsko, popisoval kulturne in naravne značilnosti tega območja in načine izdelave suhe robe. Najraje in največ se je zadrževal v Sodražici, rad je zahajal tudi v Loški Potok.

Odpust iz prosvetne službe in selitev v Idrijo

Iz *Slovenskega biografskega leksikona* izvemo, da je Janko Trošt leta 1945 v Ribnici organiziral lesno »domačo obrt« (rokodelstvo) in ustanovil zadrugo Suha roba, v letih 1945 in 1946 pa je bil tudi njen predsednik (Kuret 1980). Sam v enem izmed intervjujev navaja, da je ustanovil zadrugo v Sodražici, predvidevamo, da leta 1946. Tega leta je bil zaradi spora z OLO Kočevje tudi odpuščen iz službe, a nesoglasja so se začela že takoj po vojni. Če sledimo dokumentom, ki so na voljo, lahko ugotovimo, da so mu leta 1945 brez navedbe vzroka in uradnega dekreta odvzeli položaj ravnatelja nekdanje meščanske šole. Februarja 1946 je odšel na dopust, ki ga je podaljšal do konca avgusta. Istega leta je bil brez pojasnila izbrisan iz volilnega imenika, čemur je jeseni sledil odpust iz prosvetne službe.

⁵ Maja 1957 se je v Ribnici zbralo deset navdušenih jamarjev, ki so sklenili, da se tudi formalno združijo v sekcijo Društva za raziskovanje jam Slovenije. Leta 1958, po ustanovnem občnem zboru, so društvo tudi registrirali.

Trošt (na desni) na smučanju po ribniških hribih s sodelavcema Janezom Debeljakom (na levi) in Antonom Majnikom (v sredini).

Vir: Fototeka Muzeja Ribnica.

V tem obdobju se je za nekaj časa iz Ribnice preselil v Sodražico, kjer je stanoval pri Kaprolovih. Leta 1948 so mu po zaslugi republiškega javnega tožilstva vrnilo državljanske pravice in ga znova sprejeli v prosvetno službo, toda v Ribnici zanj ni bilo več prostora. Kaj je botrovalo tem dogodkom, še ni povsem pojasnjeno, sam pa v enem od intervjujev pravi, da se je to zgodilo zato, »ker sem podpiral in razvijal v tej dolini tedaj domačo obrt, ustanovil zadrugo v Sodražici, tisti, ki pa so imeli takrat besedo, so menili, da to nima smisla in da naj s tem nehamo« (Sattler 1970: 5).

Sta pa še dve razlagi, zakaj je bil suspendiran: bodisi naj bi se mu zaradi njegove strogosti maščevali učenci bodisi je bil vzrok v njegovem angažmaju za ohranitev ribniškega gradu. Sam je pozneje pripovedoval, kako je šel protestirat na občino, ko so rušili ostanke ribniškega gradu in tako uničevali dragocen kulturni spomenik. Ostanke grajskega poslopja so drobili v pesek, s katerim so utrjevali tla, kjer so nekdanj stali grajski hlevi. Tam so postavljali nove garaže za tovorne avtomobile. Njegovo posredovanje pri takratnem županu se je kaj klavrno končalo, saj mu je župan baje zagrozil in pokazal vrata (Hren 2011).

Janko Trošt je bil med svojim suspenzom aktiven poverjenik Zavoda za zaščito kulturnih spomenikov Slovenije za okraj Kočevje. Zavod je obveščal o stanju kulturnih spomenikov na tem območju. Že leta 1946 je poslal obsežen dopis o kapeli sv. Jurija nad Ortnekom, kjer so z baročne prižnice ukradli štiri lesene kipe evangelistov. Osebnost je pregledal kraje od Loškega Potoka, Drage in Trave ob Čabranki in Kolpi:

Razen na Travi, Borovcu in Štalcerjih, kjer so cerkve požgane in popolnoma uničene, je ostalo po vojni še dokaj vse na svojih mestih in ohranjeno. V Rogatem Hribu je ostala cerkev z lesenim kasetiranim in slikanim stropom nepoškodovana. [...] V tekočem tednu sem bil do Starega Loga. Medtem ko so vasi tega dela Kočevske popolnoma uničene, so cerkve, z izjemo v Klepah, ki je požgana, vse ostale in so potrebna le delna popravila. (INDOK 1946)

Jeseni 1947 je sodeloval z Marijanom Zadnikarjem in arhitektom Jožetom Kregarjem pri zbiranju topografskega gradiva za Kočevsko. V tem obdobju (1946–1948) je sodeloval tudi z Borisom Orlom, ravnateljem etnografskega muzeja in zastopnikom spomeniškega zavoda za področje etnologije. Eno zadnjih javljanj iz Ribnice v funkciji poverjenika zavoda je prav v zvezi z dr. Orlom:

Na vaše vprašanje KLO-u v Ribnici sporočam, da sem še vedno v Ribnici in čakam na obljubljeni dekret. Dne 17. in 18. t. m. se je službeno mudil tukaj tov. Oreš, ki je nabavil nekaj predmetov za etnološki muzej ter si beležil sedanje stanje lesne domače obrti. Pri tem delu sem mu pomagal in ga vodil po hišnih obratih posameznih strok. Pri tej priliki mu je ga. Rudeževa brezplačno odstopila nekaj predmetov za etnološki muzej, ki jih je doslej hranila v svoji zbirki. (INDOK 1948)

Idrijsko obdobje: 1948–1956

Težko pričakovani dekret je prispel leta 1948 in v novem šolskem letu 1948/1949 je Trošt začel službovati v Idriji, kjer je nekaj let pozneje, leta 1951, dočkal tudi upokojitev. Ne glede na neprijetne okoliščine, ki so ga prinesle v Idrijo, se je v novem okolju hitro znašel in v osmih letih svojega delovanja v Idriji pustil neizbrisen pečat. Tu je nadaljeval pedagoško delo, bil je predmetni učitelj zemljepisa na nižji gimnaziji, hkrati pa je opravljal tudi naloge poverjenika Zavoda za zaščito kulturnih spomenikov Slovenije. Kot človeka z občutkom za dediščino ga je idrijska zgodovina hitro pritegnila, zato je kmalu po prihodu pričel s pripravami za ustanovitev idrijskega muzeja.

Prva seja pripravljalnega odbora za njegovo ustanovitev je bila sklicana 26. junija 1950. Sklicatelj je bil Janko Trošt, ki je bil hkrati tudi predsednik pripravljalnega in pozneje muzejskega odbora. Aktivno se je vključeval v preučevanje idrijske zgodovine, zbiranje in evidentiranje knjig, dokumentov in predmetov, ki so postali osnova za vse poznejše muzejske zbirke. Leta 1953 se je upokojil, a je ostal v Idriji. Ko gledamo njegovo zapuščino, težko verjamemo, da je v Idriji preživel le slabih osem let. Njegove zgodovinske slike, ki so naslikane v tehniki olje na salonit, upodabljajo znamenitega škafarja, ki je po naključju odkril živo srebro, kuhanje oglja v idrijskih gozdovih, žganje živosrebrove rude v kopah v 16. stoletju, rudarje pri delu, grablje za lovljenje lesa v Idriji, lesene drče, starejše in novejše klavže na Idrijci, tovornike živega srebra, staro gozdarsko šolo, kripto sv. Barbare in Mestni trg v središču Idrije. Vsa navedena dela so nastala v 50. letih 20. stoletja in večina jih je razstavljenih na stalni razstavi Mestnega muzeja Idrija *Petsto let rudnika živega srebra in mesta Idrija* (Viler 2011: 53). V tem obdobju – večinoma v letih 1952 in 1953 – je nastalo tudi okrog sto akvarelov z idrijsko tematiko.

Najpomembnejše pisno delo, nastalo med njegovim življenjem v Idriji, je nedvomno knjižica *Idrija, naše najstarejše rudarsko mesto* s podnaslovom *Poljuden priročnik za izletnike, turiste in domačine* (Trošt 1953). Brošuro na 49 straneh je leta 1953 izdal Mestni muzej Idrija. Trošt se je

v delu posvetil geološki zgradbi rudišča, bralce je seznanil z geografskim položajem mesta, opisal vse izletniške točke v bližnji okolici Idrije, posebno pozornost je namenil zgodovini rudnika in njegovemu delovanju, predstavil je občino in njene organe, šolsko in gledališko tradicijo, kulturno-prosvetne, politične in strokovne ustanove, posebno poglavje je namenil idrijski čipki, spomnil pa se je tudi 28 pomembnih idrijskih rojakov oziroma veljakov, od politika dr. Aleša Belderja do škofa Alojzija Wolfa. Med pomembne prišleke, ki so v Idriji pustili svoj pečat, je uvrstil deset oseb, med katerimi ni pozabil omeniti slavnega rudniškega zdravnika in botanika Scopolija ter dekana in pisca *Zgodovine Idrije* Mihaela Arka (Viler 2011: 54). Trošt je v publikaciji navedel tudi telefonske številke podjetij, ustanov in celo zasebni telefon zdravnika Antona Novaka, omenil je mestne predele od Brusovš do Žabje vasi, zapisal je najpomembnejšo literaturo o rudniku in mestu Idrija, na koncu pa je pridal še načrt mesta z vpisanimi predeli in s posebej označenimi najpomembnejšimi stavbami. O muzeju pa je napisal:

[N]aj bo Mestni muzej slehernemu Idrijčanu domovinska skrb in dolžnost, da bo z vso ljubeznijo iskal in poizvedoval za predmeti, ki ga vežejo s preteklostjo, in so sestavni drobci idrijske zgodovine. S tem delom bo samo pomagal odgrinjati megleni zastor prešlih stoletij, ki so sedanjo Idrijo izoblikovala. S predmeti, zbranimi v muzeju, pa bo domača zgodovina znova zaživela, nam in prihodnjim rodovom v čast in ponos. (INDOK 1948)

Čeprav se je v Idriji vživel, je zagotovo pogrešal Ribnico, kjer je pognal korenine in mu je postala dom. Ohranjal je stike z ribniškimi prijatelji. Konec leta 1956 se je na osebno vabilo takratnih političnih veljakov – republiškega poslanca kočevskega okraja Matije Maležiča, predsednika ribniške občine Jožeta Selška in predsednika ribniške kmetijske zadruge Jožeta Puclja – vrnil v Ribnico. Nazaj se je dokončno preselil leta 1957 in tudi v Ribnici začel pripravljati ustanovitev muzeja.

Trošt in ribniško lesno rokodelstvo

V desetletjih svojega življenja in dela v Ribniški dolini je najmočnejši pečat pustil prav na ribniškem lesnem rokodelstvu. Rokodelstvo ga je zanimalo že pred prihodom v Ribnico: »Domača obrt me je vedno zanimala, ko pa sem prišel v Ribnico, sem se ji povsem posvetil« (Grivec 1962: 2). Tako je že kmalu po prihodu v Ribnico kot učitelj meščanske šole začel voditi tečaje spominkarstva in rezbarstva, najprej za šolsko, pozneje pa tudi za starejšo mladino, in sicer tako v Ribnici kot v Sodražici. Prirejal je tudi razstave izdelkov na meščanski šoli, Ljubljanskem velesejmu in drugod.

Prvič se je kot poznavalec ribniškega rokodelstva pokazal s prispevkom *Pri zdomarjih*, ki je leta 1938 izšel v publikaciji *Dolenjska* (Trošt 1938: 166–171). Za poznavanje ribniške suhe robe pa je najpomembnejši njegov prispevek *Ribniška suha roba v lesni domači obrti* (Trošt 1951: 28–67), v katerem je opredelil tudi njen geografski prostor. V prispevku

je suho robo kot prvi razvrstil na deset panog ter predstavil orodja, ki so potrebna za določeno panogo, jih izrisal in poimenoval. Poleg tega je predstavil vsako panogo posebej, območje in tehnike izdelovanja ter les, ki je za izdelavo potreben. Območje izdelovanja suhe robe je opredelil tako opisno kot z zemljevidom, ki ga je izdelal sam. Prispevek je bil leta 1951 objavljen v *Slovenskem etnografu*. Ta študija je še danes podlaga za vse nadaljnje raziskave o suhorobarski obrti. Leta 1951, ko je bil prispevek objavljen, je Trošt živel v Idriji. Dejstvo, da je v tem času objavil študijo o suhi robi, nam dokazuje, da je raziskovanja o tej temi opravil že pred letom 1948, torej še preden je prišel v Idrijo, večino dela pa je po vsej verjetnosti opravil že pred drugo svetovno vojno.

Ribniško spominkarstvo

V razpravi *Ribniška suha roba v lesni domači obrti* iz leta 1951 ni izpostavil igračarstva kot samostojne panoge, kar je storil v prispevku iz leta 1938 (Trošt 1938: 166–171), izpostavil pa je vprašanje industrializacije suhe robe. Ker še ni pisal o spominkarstvu kot eni od možnih poti dodatnega razvoja suhe robe oziroma tržni niši, lahko sklepamo, da se je spominkarstvo, ki se je sicer začelo že pred drugo svetovno vojno, opazneje razmahnilo šele po letu 1956, torej po Troštovi vrnitvi v Ribnico. Na to kažejo tudi njegovi prispevki, v katerih piše o priložnostih spominkarstva.⁶

V prispevku *Notranjec z Razdrtega*, ki je bil leta 1962 kot pogovor objavljen v časopisu *Novice*, govori o spominkarstvu na Ribniškem:

Takoj po prihodu iz Idrije sem dve leti vodil tečaje za izdelovanje spominkov v Ribnici in Sodražici, da bi ribniška suha roba dobila tudi v spominkarstvu svoj izraz, ker ima največ lastnosti in značilnosti za te izdelke. [...] Spominkarstvo se je v zadnjih letih kar lepo razvilo, a je še premalo organizirano in povezano. Suhorobarski miniaturni izdelki so zelo iskano spominkarsko blago, ki gre v vseh naših letoviščih zelo hitro izpod rok. [...] Lončarstvo pa je že skoraj povsem usahnilo. [...] Velika škoda je, da bo z lončarstvom izumrla značilna stroka, ki bi izpopolnila spominkarstvo, to je mala plastika. (Grivec 1962: 2)

Na Troštovo pobudo in pod vodstvom njegovega prijatelja Franja Matoha se je v 60. letih pod okriljem domačega turističnega društva v Ribnici odprla trgovina Spominkarstvo. Matoh je pri izboru svojih izdelkov za trgovino tesno sodeloval s Troštom; po pripovedovanju noben izdelek ni šel v prodajo brez njegove odobritve. To so bila zlata leta ribniškega spominkarstva. Etnologinja Polona Rigler Grm v strokovnih podlagah za podelitev geografske označbe

6 O spominkarstvu kot takem govorimo že v začetku 20. stoletja. Takrat se pojavljajo različni suhorobarski miniaturni izdelki, kot so ribniški pušeljci in drugi spominski ožgani izdelki. Tudi Trošt je že pred vojno vodil spominkarske tečaje za šolarje v meščanski šoli, o čemer priča ohranjeno fotografsko gradivo. Vendar pa v tem obdobju spominki še niso pomemben tržni produkt; to se zgodi šele v 60. letih 20. stoletja, ko spominkarstvo tudi po finančnih prihodkih postane pomembna panoga suhorobarstva.

Značilni spominki z motivom vitre iz zlatega obdobja ribniškega spominkarstva.

Vir: Fototeka Muzeja Ribnica.

ribniški suhi robi navaja, da so pri poslikavi in ožiganju spominkov najznačilnejši ribniški motivi vitra, Ribničan in pokrajinski motivi (2003: 26). Motiv vitre je Trošt razvil že leta 1934, izrisal je tudi načrte za ožiganje in jih uporabljal pri pouku. Trošt je ta motiv razlagal takole:

Lesena vitra je v suhorobarstvu najvidnejša prvina z davno tradicijo v vseh zvrsteh ribniškega rešeta. Najrazličnejše so stare »rajte«⁸ s po obodu napletenim »podnom«⁹ iz lesenih viter. Neredko tvorijo vitrni šivi po obodu izredno domiselne okraske, celo začetne črke gospodarja in letnico izdelave dobivamo na njih. Povrh vitrnih šivov pa imamo vitričaste mreže, preplete, robove, obšive zraven nešteti okrasnih oblik, ki se dajo izvajati z uporabo vitre. Po vsej pravici lahko štejeemo vitro za značilno prvino okrasne motivike na ribniškem spominkarstvu. Taki okraski so ubrani na lesno ornamentiko, vrh tega pa preprosti in domači, predvsem pa pristno ribniški. (Trošt 1960: 21–22)

Iz njegovih prispevkov lahko razberemo skrb za ohranitev ribniškega rokodelstva in ravno v ta namen je organiziral in vodil različna izobraževanja. Zato se tudi ni čuditi, da si je že pred drugo svetovno vojno prizadeval za samostojno lesno šolo v Ribnici oziroma Sodražici. Vendar pa njegova želja ni obrodila sadov. V prispevku iz leta 1938 natančno opiše glavne naloge lesnoobrtne šole in njene cilje (Trošt 1938: 171). Tudi iz Troštovih nadaljnjih poskusov lahko sklepamo, da Ribniška dolina ni bila nikoli tako blizu lesnoobrtne šole kot ravno v tem obdobju. Zakaj ni prišlo do njene ustanovitve, pa ni znano.

Še o muzeju v Ribnici

Muzej v Ribnici so nameravali ustanoviti že pred drugo svetovno vojno, a je vojna to onemogočila. Priprave je že takrat vodil Trošt, ki je opravil za to potrebno izobraževanje.⁷ Poleg tega je zelo dobro poznal teren in dediščino teh krajev. V 50. letih se je v Ribnici oblikovala skupina, ki jo je povezovala skrb za ohranitev dediščine, njen končni cilj pa je bil ustanovitev muzeja. Kot smo že omenili, je imel Trošt med

7 Etnografski tečaj Kraljevega etnografskega muzeja v Ljubljani. Tečaj je opravil leta 1934.

bivanjem v Idriji še vedno tesne stike z Ribnico, zato ni nključje, da so prav njega prosili, naj oblikuje okvirni načrt pripravljanih del za osnovanje muzeja. Trošt je načrt sestavil 12. januarja 1954. V letih 1953 in 1954 je tedanji občinski ljudski odbor dal izdelati ureditveni načrt gradu in okolja do meje obstoječega grajskega zidu. Za muzej sta bili predvideni le dve sobi, zato se Trošt z njim ni strinjal in ga je zavrnil. Svoje stališče je v pisni obliki sporočil Antonu Miheliču, takratnemu tajniku krajevnega ljudskega odbora (AMR 1958). Kot del Okrajnega muzejskega društva Kočevje je bila 26. februarja 1956 ustanovljena sekcija Ribnica. Zato so si še bolj želeli, da se Trošt vrne v Ribnico in pomaga pri pripravah za vzpostavitev muzeja. Decembra 1956 se je res vrnil, naslednje leto pa se je tam tudi za stalno naselil in se dejavno lotil dela. Ribniški muzej je bil tako ustanovljen 11. avgusta 1958 kot proračunska ustanova Občinskega ljudskega odbora Ribnica. Izvoljen je bil tudi petčlanski upravni odbor muzeja, ki so ga poleg Janka Trošta, imenovanega za upravnika muzeja, sestavljali še Franjo Matoh, Dušan Lavrič, Franc Železnik in Jože Grebenc. Odločba o ustanovitvi muzeja je bila izdana 16. februarja 1959 z utemeljitvijo, da ima kraj Ribnica bogato zgodovino in je prav zaradi tega znan po celi domovini in prek njenih meja. Jeseni 1958 se je ribniška sekcija osamosvojila in postala samostojno Muzejsko društvo Ribnica. Ustanovni občni zbor društva je bil 17. novembra 1958, udeležilo se ga je 120 ljudi.⁸

Trošt se je povezal z Birojem za obnovo stare Ljubljane in njegovega ravnatelja, arhitekta inženirja Cirila Tavčarja, zaprosil za pomoč in sodelovanje. Tavčar je po ogledu izdelal skice za obnovo gradu, arhitekt Janko Hren pa je izrisal načrte in detajle, ki jih je sprejel tudi Zavod za spomeniško varstvo Ljudske Republike Slovenije. Predviden muzej bi zaradi tematsko različnih razstav ter potrebe po strokovni knjižnici, po prostorih za shranjevanje muzejskih predmetov in po restavratorski sobi za svoje delo potreboval več prostora. V zapisniku 4. redne seje upravnega in nadzornega odbora Muzejskega društva Ribnica je naveden sklep, »da je treba nujno poiskati prostor, kjer bi se začasno zbirali in restavrirali ter opremljali dobljeni predmeti« (AMR 1959).

V tem obdobju je Trošt vodil zbiranje predmetov po vseh vaseh takratne ribniške občine, organiziral predavanje o pomenu muzeja in z osebnimi obiski pri izdelovalcih pridobil dragocene predmete za muzejsko zbirko. Prvotni projekt muzeja v Ribnici je predvidel celovit prikaz načinov življenja na tem območju ter vseh vrst rokodelstva (krzнарstvo, usnjarstvo, čevljarstvo itd.) s poudarkom na suhorobarstvu in lončarstvu.

Čeprav sta se prenova gradu in s tem postavitev prve muzejske razstave *Suha roba in lončarstvo* zavlekla, je bilo odprtje 10. septembra 1961 svečano in odmevno. To je bil najpomembnejši dogodek prvega Ribniškega festivala. Ustanovitev muzeja in postavitev razstave sta bila Troštova

zadnja večja samostojna projekta. Na muzej je bil ponosen, čeprav je rad potarnal nad pomanjkanjem prostora, češ da niti suhorobarstvo niti lončarstvo ne moreta biti predstavljena tako, kot si zaslužita, kaj šele druge vsebine. Za muzej je skrbel po vseh strokovnih smernicah in pri tem sodeloval z nacionalnimi institucijami. Na dan muzejev, 18. maja 1968, je na grajskem hodniku zbral izdelovalce suhe robe in lončarje, da so v živo predstavljali dediščino Ribnice. Obiskovalcem je bila prireditev všeč, zato lahko domnevamo, da je s tem zasejal seme za poznejšo turistično prireditev Ribniški semenj, ki pa so ga prvič organizirali leto dni po njegovi smrti.

Sklep

Rezultate dela Janka Trošta vidimo še danes. Njegova zbirka je temelj ribniškega muzeja, prav tako njegova razstava, ki je bila prvič prenovljena po 40 letih, leta 2001. Njegove zgodovinske upodobitve v tehniki olje na lesnit in raznovrstne rudniške makete so tudi osnova stalne razstave muzeja v Idriji. Ohranjenih je 50 akvarelov z ribniško in okoli sto z idrijsko tematiko. Del zbirke ribniškega muzeja so tudi njegove slike ribniške zgodovine in karikature. Zaradi njegovega dela je bogatejša tudi zbirka Slovenskega etnografskega muzeja. V risbah in akvarelih nam je ohranil spomin na cerkve Kočevske, ki so bile po vojni večinoma uničene. Kot natančen opazovalec ni bil le izjemen karikaturist in raziskovalec, pač pa tudi odličen opisovalec, zgodbar, čeprav žal ni ohranjenih veliko njegovih zapisov. Njegova ustvarjalnost je izvirala iz družinskega okolja, nato pa se je plemenitila prek življenjskih izkušenj, stremenja po širokem znanju in delavnosti. V veliki meri jo je spodbujala in zaznamovala Ribniška dolina in njegova idrijska izkušnja. Janko Trošt je bil najprej pedagog in je skozi te oči gledal na svet in izobrazeval ljudi o lutkah, naravi, lesni obrti, lončarstvu in dediščini.

Viri in literatura

BAJC, Marija: *Bibliografija Iva Trošta*. Neobjavljeno diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, 1992.

GRIVEC, France: Razgovor z Jankom Troštom: Notranjec z Razdrtega. *Novice* 32, 1962, 2.

IVANEC, Staša: Seznam učiteljev in duhovnikov, ki so poučevali na ribniški meščanski šoli. V: France Ivanec (ur.), *Meščanska šola v Ribnici*. Ribnica: Osnovna šola Dr. Franceta Prešerna Ribnica, 2006, 188.

KURET, Niko: Janko Trošt. V: Alfonz Gspan in Fran Petre (ur.), *Slovenski biografski leksikon: Dvanajsti zvezek*. Ljubljana: Zadržna gospodarska banka, 1980, 189–190.

RIGLER GRM, Polona: *Geografska označba ribniške suhe robe: Strokovne osnove s seznamom in fotografijami predmetov*. Neobjavljen strokovni dokument. Ribnica: Muzej Ribnica, 2003.

SATTLER, Miran: Znanec iz sosednje ulice: Janko Trošt. *Nedeljski dnevnik* 227 (7), 1970, 5.

⁸ Društvo je bilo registrirano 24. aprila 1959, hkrati pa so bila sprejeta tudi pravila društva, ki jih je potrdilo Društvo muzealcev in konservatorjev Ljudske Republike Slovenije.

SKUBIC, Anton: Naša slovenska mesta: Ribnica. *Ilustrirani Slovenec* 50 (7), 1931, 395–396.

TROŠT, Janko: Bajtarske. *Razori: List za odraslo mladino* 3 (2), 1935, 182–184.

TROŠT, Janko: Pri zdomarjih. V: *Dolenjska*. Ljubljana: Tiskarna Merkur, 1938, 166–171.

TROŠT, Janko: Nekaj za Božič. *Razori: List za odraslo mladino* 8 (3), 1939, 77–80.

TROŠT, Janko: Ribniška suha roba v lesni domači obrti. *Slovenski etnograf* 3–4, 1951, 28–67.

TROŠT, Janko: *Idrija naše najstarejše rudarsko mesto: Poljuden priročnik za izletnike, turiste in domačine*. Idrija: Mestni muzej, 1953.

TROŠT, Janko: Ribniška suha roba in lončarski izdelki v spomin-karstvu. *Turistični vestnik* 1, 1960, 21–22.

VILER, Darko: Idrijsko obdobje. V: Marina Gradišnik (ur.), *Janko Trošt: 1894–1975*. Ribnica: Rokodelski center Ribnica, 2011, 49–51.

Arhivski viri

AMR: Arhiv muzeja Ribnica, Poročilo o delu Muzejskega društva Kočevje sekcija Ribnica, 16. 11. 1958.

AMR: Arhiv muzeja Ribnica, Zapisnik 4. redne seje upravnega in nadzornega odbora Muzejskega društva, 28. 5. 1959.

DATK: Družinski arhiv družine Trošt Korenčan.

INDOK: Ministrstvo za kulturo RS, arhiv spisov, mapa 395, 6. 7. 1946.

INDOK: Ministrstvo za kulturo RS, arhiv spisov, dopisnica, 20. 2. 1948.

ZAL: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Šolska kronika Meščanske šole v Ribnici, 1927/28.

ZAL: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Šolska kronika Meščanske šole v Ribnici, 1928/29.

Spletni vir

Spletni vir 1: *Učiteljski tovariš* 5, 1932; <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:doc-C0HF6L2I>, 5. 6. 2014.

Ustni viri

Centa, Jože, intervju, Ribnica, 17. 10. 2009.

Hren, Janko, intervju, Ribnica, 10. 7. 2011.

Korenčan, Alojzija in Andrej, intervju, Ribnica, brez datuma 2011.

Janko Trošt: The Founder of the Museums in Ribnica and in Idrija

It is not easy to sum up the life of Janko Trošt (1894–1975) in a few words. He was a longtime principal of and a teacher at the middle school in Ribnica, the founder of the museums in Ribnica and Idrija, a choirmaster, and a storyteller. In addition to all this, he was also interested in painting, research, topography, and puppetry. Born on January 20, 1894 in Razdrto by Postojna, he decided to pursue a teaching profession. He worked as a teacher until his retirement, and between 1930 and 1945 also acted as the principal of the middle school in Ribnica. In the 1948/49 school year, he took a teaching post in Idrija where he taught in middle school until he retired in 1951.

Trošt's extremely refined attitude towards cultural heritage had a profound influence on his life. Already in 1934 he completed a course in ethnography organized by the state museum in Ljubljana, and three years after the end of the Second World War a course in conservation. He was also a trustee of the Institute for the Protection of Cultural Monuments in Slovenia, both in the wider regions of Ribnica and Kočevje, and of Idrija.

Janko Trošt is also noted as the founder of two Slovene museums, namely the Idrija Municipal Museum and the Museum of Ribnica. Equally important as a researcher, he was the first to define the various types of woodenware and their extent. After returning from Idrija to Ribnica in 1956, he dedicated a considerable part of his time to the Museum of Ribnica which he managed until his death. He tirelessly worked for the preservation of woodenware in the Ribnica region by educating the general public and by publishing professional articles; he was particularly committed to souvenir production. During his prolific life, he pioneered a number of novelties and left deep traces in every aspect of his work. The many results of his professional endeavors are still visible today.